

ANNA MARCINKOWSKA

Wyższa Szkoła Prawa i Administracji.
Rzeszowska Szkoła Wyższa w Rzeszowie

SKARGA NADZWYCZAJNA W SPRAWACH KARNYCH
NA DECYZJĘ KOŃCZĄCĄ POSTĘPOWANIE
I JEJ DOPUSZCZALNOŚĆ NA PRZYKŁADZIE
POSTANOWIENIA SN Z 27 MAJA 2021 R., I NSNK 11/20¹

1. WSTĘP. ANALIZA POGLĄDÓW

Skarga nadzwyczajna obowiązuje w porządku prawnym na mocy ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym i ten akt prawny wszedł w życie 3 kwietnia 2018 r.² (dalej: u.SN). W uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej tę instytucję wskazano, że w obrocie prawnym pojawiają się prawomocne, rażąco niesprawiedliwe orzeczenia, które należy z tego obrotu wyeliminować³. Podkreślano także, że nie każda wadliwość wyroku przemawia za wniesieniem skargi i do jej wniesienia konieczne jest zaistnienie przynajmniej jednej z trzech podstaw, które zostały określone w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN⁴. Zarówno w orzecznictwie,

¹ Postanowienie SN z 27 maja 2021 r., I NSNk 11/20, «Lex» nr 3181388.

² Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r. poz. 1904 ze zm.

³ B. GRABOWSKA-MOROZ, *Skarga (nad)zwyczajna. Środek przywrócenia sprawiedliwości czy zagrożenie dla praworządności*, Warszawa 2021, s. 5-11.

⁴ Art. 89 § 1: Jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej,

jak i piśmiennictwie można zauważyć wspólny mianownik, jakim jest położenie akcentu na „nadzwyczajność” skargi, co jest zgodne z zamierzeniem ustawodawcy. Oznacza to, że orzekanie w ramach skargi musi mieć charakter wyjątkowy, co przesądza o tym, że orzeczenie, które ma być skorygowane, nacechowane jest takim stopniem wadliwości, iż nie da się go pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego⁵.

Można w literaturze przedmiotu zauważyć dwa przeciwne stanowiska co do zasadności wprowadzenia skargi nadzwyczajnej. Pierwsze z nich krytycznie podchodzi do tego rozwiązania. Wśród najważniejszych argumentów przeciwników skargi nadzwyczajnej podnosi się, że nowelizacja z 8 grudnia 2017 r. w obecnym brzmieniu art. 89 u.SN budzi wiele wątpliwości interpretacyjnych⁶. Podnoszono również, że ukształtowanie jej podstaw jest charakterystyczne dla zwykłego środka odwoławczego i stanowi pewne powielenie uprawnień kasatoryjnych SN, które były już stosowane na podstawie wartości i unormowań konstytucyjnych⁷. Kolejnym argumentem przeciwko skardze nadzwyczajnej jest to, że może stanowić ona zagrożenie dla stabilności systemu prawnego. Interesująco przedstawia się tu pogląd, w którym podniesiono, że nie jest ona

od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: 1) orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub 2) orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub 3) zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego – a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

⁵ Wyrok SN z 2 grudnia 2021 r., I NSNc 196/21, «Lex» nr 3263599; wyrok SN z 21 września 2021 r., I NSNc 59/20, «Lex» nr 3228668; wyrok SN z 27 lipca 2021 r., I NSNc 131/20, «OSNKN» 4/2021, poz. 31; odnośnie do spraw cywilnych podkreślano, że skarga nie może służyć jako środek rozwiązywania spraw, które w sposób o wiele prostszy mogą być załatwione w drodze zwykłych ustaleń umownych między spadkobiercami lub postępowan prowadzonych przed sądami powszechnymi.

⁶ D. GRUSZECKA, *Podstawy skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych – uwagi w kontekście wypełniania luk w systemie środków zaskarżenia*, «Palestra» 63.9/2018, s. 27-40.

⁷ Ł. CHOJNIAK, *Podstawy skargi nadzwyczajnej a postępowanie odwoławcze*, «Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku», Białystok 2018, s. 7-8.

skutecznym środkiem ochrony prawnej i może być również arbitralnie wykorzystywana. Do tego analiza wyroków, w których uwzględniono skargę, wykazuje, że stracono z pola widzenia możliwość poprawienia działania systemu wymiaru sprawiedliwości tam, gdzie występowały zwykle problemy systemowe lub zwyczajne błędy⁸. Kolejne głosy kładły nacisk na niespójność i nieracjonalność tej regulacji i jej negatywny wpływ na wynikającą z Konstytucji RP zasadę stabilności orzeczeń, co ma stanowić formę populizmu penalnego⁹. Inne wątpliwości były podnoszone przez Zespół Prawa Karnego RPO. Dotyczyły one tego, czy w ogóle może zaistnieć sytuacja, której nie obejmowałaby skarga kasacyjna, a pomogłaby skarga nadzwyczajna¹⁰. Wśród ocen pozytywnych związanych z wprowadzeniem skargi nadzwyczajnej wskazywano na istnienie luki w systemie nadzwyczajnych środków zaskarżenia, i to, że pozwoli ona na eliminowanie z obrotu prawnego orzeczeń dotkniętych wadami o charakterze elementarnym. Ma to być narzędzie, które będzie wyrazem realizacji zasady demokratycznego państwa prawa urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (czyli norm konstytucyjnych), ale stosowane wyjątkowo, gdyż prawomocność sama w sobie jest wartością konstytucyjną¹¹.

2. ZASADA PROPORCJONALNOŚCI

Przegląd dotychczasowego orzecznictwa SN pozwala obecnie na określenie pewnej linii orzeczniczej co do dopuszczalności wniesienia skargi nadzwyczajnej. Przypomnieć tylko można, że przy kolizji zasad

⁸ B. GRABOWSKA-MOROZ, *op. cit.*, s. 29-31.

⁹ K. DZIGA, *Czy możliwe jest merytoryczne rozpoznanie skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych*, «Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych» 2/2019, s. 146-159.

¹⁰ D. SITNICKA, *Skarga nadzwyczajna bez sensu w sprawach karnych. Może się przydać do podważania wyroków lustracyjnych z ostatnich 20 lat*, www.oko.press (dostęp 30 marca 2022 r.).

¹¹ A. KOTOWSKI, *Skarga nadzwyczajna na tle modeli kontroli odwoławczej*, «Prokuratura i Prawo» 9/2018, s. 51 i n.; M. SZCZEPANIEC, *Skarga nadzwyczajna w praktyce – wybrane zagadnienia*, «Prokuratura i Prawo» 9/2021, s. 26-27.

konstytucyjnych, dotychczasowo orzecznictwo wypracowało rodzaj klucza, który pomógłby w rozwiązaniu tego problemu, i zarazem rozwiązanie takie nie stanowiłoby elementu wprowadzającego chaos w systemie prawa w świetle Konstytucji. Udaną próbę znalezienia takiego rozwiązania podjął SN w orzeczeniu I NSNc 180/21 z 27 października 2021 r.¹², które zresztą jest zgodne z linią orzeczniczą. W wyroku tym za taki klucz uznano zasadę proporcjonalności, która w kontekście art. 89 § 1 u.SN powinna być ujmowana z jednej strony jako dążenie do zapewnienia prawidłowości działania organów władzy publicznej (art. 7 i 2 Konstytucji RP), nakazujące eliminować istotne wady prawomocnych orzeczeń stypizowane w pkt 1-3 tego przepisu, z drugiej zaś strony, jego istotną, konstytucyjną wartość pewności prawa, której immamentnym elementem jest powaga rzeczy osądzonej (*res iudicata*), służąca ochronie stabilności i prawomocności orzeczeń sądowych oraz kształtowanych przez nie stosunków prawnych (art. 45 w zw. z art. 2 Konstytucji RP)¹³. Zasada proporcjonalności nie jest uznawana wprawdzie za zasadę procesu karnego, ale oddziałuje ona na wszystkie gałęzie prawa. Na temat znaczenia zasady proporcjonalności napisano już wiele, gdyż trudno wyobrazić sobie dziedzinę prawa, w której orzecznictwo nie wskazywałoby na konieczność brania jej pod uwagę¹⁴. Zasada proporcjonalności ma istotną wagę w prawie karnym, jako podstawowy algorytm stosowania prawa, który dekodowany jest na podstawie art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Dotychczas zwracano przede wszystkim uwagę na funkcję proporcjonalności w przesłankach odpowiedzialności karnej oraz rodzaju i wysokości sankcji karnej. Jak zwrócił uwagę Andrzej

¹² Wyrok SN z 27 października 2021 r., I NSNc 180/21, «Lex» nr 3253699. Na zasadniczą wagę konstytucyjnej zasady proporcjonalności w kontekście wniesienia skargi nadzwyczajnej zob. postanowienie SN z 8 września 2021 r., I NSNc 154/20, «Lex» nr 3217486; wyrok SN z 26 maja 2021 r., I NSNc 105/20, «Lex» nr 3181531.

¹³ Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

¹⁴ Szczególne znaczenie zasady proporcjonalności widzimy w procedurze karnej, tam, gdzie stosuje się karnoprocesowe środki prewencyjne, gdzie przyjmuje się trój-elementową konstrukcję podejmowanych działań, które muszą być oceniane przez pryzmat adekwatności, niezbędności (konieczności) oraz proporcjonalności *sensu stricto* - zob. A. LACH, *Zasada proporcjonalności. Prewencja indywidualna w procesie karnym*, Warszawa 2020, s. 169-172.

Zoll, w perspektywie konstytucyjnej wymóg dostatecznej ustawowej określoności typu czynu zabronionego ma zracjonalizować proces stanowienia norm prawnokarnych, będąc równocześnie gwarancją zachowania wymogów wynikających z zasady stosunkowości. Oznacza to, że opis czynu zabronionego powinien zawierać adekwatną karę do stopnia społecznej szkodliwości zachowań ujętych w danym typie czynu karalnego¹⁵. Konstytucyjna wykładnia przepisów o skardze nadzwyczajnej pozwala uznać, że ogólne założenia tego rozwiązania nie stoją w sprzeczności z zasadą proporcjonalności i co więcej, stanowią narzędzie do jej bezpośredniego stosowania w sprawach incydentalnych. Piśmiennictwo zwracało uwagę, że art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ma charakter *lex generalis* i należy go odnieść do wszystkich konstytucyjnych wartości¹⁶. Trafne jest takie interpretowanie tej zasady, które poszukuje rozwiązań korzystniejszych dla podmiotu praw. Z tego punktu widzenia skarga konstytucyjna spełnia kryteria przydatności, konieczności i proporcjonalności *sensu stricto*¹⁷.

3. SKARGA NADZWYCZAJNA W SPRAWACH KARNYCH. STAN FAKTYCZNY

Oceniając przesłanki złożenia skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych, należy się zastanowić, czy procedura taka nie będzie stanowiła w istocie powielenia postępowania związanego ze złożeniem kasacji. Przykładem tego może być to, że strony skarżące mogą używać skargi nadzwyczajnej w sytuacjach, gdy dochodzi do orzeczenia kary, która

¹⁵ W. WRÓBEL, A. ZOLL, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2011, s. 101-102.

¹⁶ Zob. też *Zasada proporcjonalności (w odniesieniu do prawa publicznego) w tezach Trybunału Konstytucyjnego*, https://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/dokumenty/Zestawienie_tez_dotyczaczych_zasady_proporcjonalnosci_w_zakresie_pawa_publicznego.pdf (dostęp 23 marca 2022 r.).

¹⁷ Szerzej na temat zasady proporcjonalności zob. M. KRÓLIKOWSKI, *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*, Warszawa 2005, s. 70 i n.; *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*, red. T. DUKIET-NAGÓRSKA, Warszawa 2010, s. 37-74.

ich zdaniem jest rażąco niesprawiedliwa. Analiza orzecznictwa daje wskazówki, że Sąd Najwyższy zdaje sobie sprawę z takiego niebezpieczeństwa. Interesująco problem ten przedstawiono w postanowieniu I NSNk 5/20 z 2 marca 2021 r.¹⁸ Przedmiotem rozpoznania była skarga nadzwyczajna złożona przez Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Okręgowego zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego, który dotyczył sprawy skazanego za przestępstwo z art. 177 § 2 k.k. Sama sprawa dotyczyła kierującego, który naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu drogowym w sposób ewidentny i jaskrawy i uderzył w tył innego samochodu, który siłą odrzutu wjechał na lewy pas i zderzył się z samochodem ciężarowym, w wyniku czego trzy osoby poniosły śmierć. Sąd Rejonowy wymierzył sprawcy karę jednego roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby trzech lat, orzekając między innymi środek karny w postaci zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych na okres lat pięciu. Od wyroku tego wniesiona została apelacja przez wszystkie strony postępowania. Po rozpoznaniu apelacji Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok, zmieniając opis czynu, podwyższając wysokość orzeczonych nawiązek, ale w pozostałym zakresie utrzymał wyrok w mocy. Prokurator Generalny wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego, zaskarżając wyrok na niekorzyść skazanego w części dotyczącej rozstrzygnięcia co do kary. W szczególności w skardze zaakcentowano oczywistą sprzeczność między ustaleniami Sądu Okręgowego a treścią zebranego materiału dowodowego w zakresie zaistnienia okoliczności uzasadniających wymiar kary w postaci jednego roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby trzech lat. W dalszej części Prokurator Generalny powołał się na zasadę trafnej represji karnej i dyrektywy sądowego wymiaru kary. Co do szczególnych przesłanek skargi, Prokurator Generalny powołał się na zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasadę sprawiedliwości społecznej, co wyrażało się w uchybieniach sądu II instancji, który przecenił i wyeksponował okoliczności łagodzące dotyczące oskarżonego. Końcowo Prokurator Generalny stwierdził,

¹⁸ Postanowienie SN z 2 marca 2021 r., I NSNk 5/20, «Lex» nr 3150274.

że w analizowanym przypadku cele prewencji ogólnej może spełniać jedynie kara bezwzględnego pozbawienia wolności.

Powyższy pogląd nie został podzielony przez SN, który uznał, że w sprawie nie zachodzą ogólne przesłanki zbadania skargi. Podkreślono, że ugruntowany jest pogląd, że skarga nadzwyczajna nie służy do eliminowania wszystkich wadliwych orzeczeń sądowych, ale jedynie tych, które obarczone są wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego.

O ile w tym wypadku można podzielić stanowisko SN, o tyle wiele wątpliwości budzi pogląd wyrażony w postanowieniu SN z 27 maja 2021 r.¹⁹, które dotyczyło możliwości wniesienia skargi nadzwyczajnej od orzeczeń kończących postępowanie. W orzeczeniu tym stwierdzono, że orzeczenie sądu wydane na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. oddalające lub uwzględniające wniosek o wznowienie postępowania nie tworzy nowej trwałej sytuacji prawnej, co oznacza, że nie jest ono orzeczeniem kończącym postępowanie w sprawie i nie można wnieść od niego skargi nadzwyczajnej. Uzasadnienie tego stanowiska wymaga jednak głębszego zastanowienia, w szczególności co do interpretacji przesłanki ogólnej wniesienia skargi nadzwyczajnej w brzmieniu: „Od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojskowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna”. Analizowane postanowienie dotyczyło postępowania w sprawie zadośćuczynienia za internowanie na podstawie ustawy z 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego²⁰. Było ono o tyle interesujące, że procedura karna w tym zakresie przewiduje stosowanie niektórych instytucji postępowania cywilnego. Natomiast na pytanie, czy orzeczenie sądu oddalające wniosek o wznowienie postępowania na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. stanowi orzeczenie kończące postępowanie w myśl art. 89 § 1 u.SN, udzielono odpowiedzi jednoznacznej, że nie można je za takie uznać. Sąd Najwyższy wykluczył z pojęcia

¹⁹ Postanowienie SN z 27 maja 2021 r., I NSNk 11/20, «Lex» nr 3181388.

²⁰ Ustawa z 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r. poz. 1820).

postanowienia kończącego postępowanie wznowienie postępowania, posiłkując się argumentami zarówno z postępowania karnego, jak i cywilnego. Uzasadniając swoje stanowisko, SN sięgnął na początku do postępowania cywilnego i utrwalonego orzecznictwa, jak rozumieć postanowienie zamykające drogę do wydania orzeczenia i postanowienie, które kończy sprawę jako pewną całość. Pogląd ten powiązany z orzecznictwem w sprawach karnych, które definiując kończący charakter orzeczenia, określa stan prowadzący do stworzenia trwałej (stabilnej) sytuacji prawnej po przeprowadzeniu postępowania (tak, jak w uchwale I KZP 4/00, która jednak jest częściowo nieaktualna)²¹. Oba te pojęcia są bardzo zbliżone. Ich wspólnym mianownikiem jest kończący i trwały charakter ostatniego orzeczenia, który prowadzi do tworzenia trwałej sytuacji prawnej. Argumentując, dlaczego orzeczenie sądu oddalające wnioski o wznowienie postępowania nie umożliwiło złożenia skargi nadzwyczajnej, SN stwierdził również, że nie dotyczyło ono głównego przedmiotu postępowania ani nie tworzyło nowej trwałej sytuacji prawnej, a co najwyżej jedynie instrument lub przeszkodę do wznowienia postępowania zasadniczego. Stanowisko to jest jednak niezgodne z utrwalonym orzecznictwem na temat tego, jaką decyzję możemy uznać za prawomocne orzeczenie kończące postępowanie karne.

4. ORZECZENIE KOŃCZĄCE POSTĘPOWANIE. JAK JE ROZUMIEĆ?

Należy zacząć od analizy tego, co rozumiemy przez decyzję kończącą postępowanie w kontekście art. 540 § 1 k.p.k., który określa podstawy wznowienia postępowania. Można tu przytoczyć argumentację z postanowienia SN z 14 listopada 2014 r. (III KZ 87/14)²². Sąd Najwyższy sformułował bowiem zasadnicze kryterium, uznając, że prawomocnym orzeczeniem kończącym postępowanie karne jest tylko takie, które rozstrzyga w przedmiocie odpowiedzialności karnej, przy czym pojęcie odpowiedzialności karnej powinno być interpretowane ściśle i zwią-

²¹ Uchwała SN (CI) z 9 października 2000 r., I KZP 4/00, «Lex» nr 43432.

²² «Lex» nr 1541259.

zane jest z postępowaniem sądowym. Niezbędne jest w tym zakresie korzystanie z powagi rzeczy osądzonej²³. W doktrynie dominuje jednolity pogląd co do tej tematyki. Zdaniem Dariusza Świeckiego prawomocnym orzeczeniem, o którym mowa w art. 540 § 1 k.p.k., jest orzeczenie sądu I instancji, które uprawomocniło się bez zaskarżenia, oraz orzeczenie sądu odwoławczego, wydane w wyniku rozpoznania środka odwoławczego²⁴. Jarosław Matras, opierając się na orzecznictwie, uznaje za orzeczenia kończące postępowanie nie tylko wyroki i postanowienia rozstrzygające w przedmiocie głównego nurtu postępowania, a więc wyroki skazujące, uniewinniające lub postanowienia o umorzeniu postępowania, lecz także prawomocne orzeczenia wydawane w innych, również pobocznych nurtach procesu, pod warunkiem że definitywnie zamykają rozpoznanie danej kwestii, wywołując trwałe skutki (w przedmiocie kary, środka karnego, środka kompensacyjnego lub probacyjnego – zob. art. 442 k.p.k.)²⁵. Większość autorów uznaje, że chodzi tu o prawomocność materialną, a więc rozstrzygnięcie w sposób ostateczny o przedmiocie procesu²⁶. Jak wyżej wykazano, pojawia się jednak również pojęcie decyzji kończącej postępowanie w tzw. pobocznych nurtach procesu, co ma zasadnicze znaczenie dla oceny słuszności stanowiska wyrażonego przez SN w postanowieniu I NSNk 11/20.

W tym miejscu należy powołać się także na treść art. 521 § 2 k.p.k., który stanowi, że Prokurator Generalny, a także Rzecznik Praw Obywatelskich może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie. Sformułowanie to ma identyczne brzmienie jak w art. 89 u.SN, dlatego uzasadnione jest odwołanie się do dotychczasowych poglądów, jak należy je rozumieć, a w szczególności, które decyzje końcowe podlegają zaskarżeniu środkami nadzwyczajnymi.

²³ Postanowienie SN z 13 sierpnia 2014 r., III KZ 44/14, «Lex» nr 1493989.

²⁴ D. ŚWIECKI, [w:] B. AUGUSTYNIAK, K. EICHSTAEDT, M. KUROWSKI, D. ŚWIECKI, *Kodeks postępowania karnego, II: Komentarz aktualizowany*, «Lex/el.» 2022, art. 540, s. 750-760.

²⁵ J. MATRAS, *Kodeks postępowania karnego*, [w:] *Komentarz do artykułów 1- 673*, red. K. DUDKA, Warszawa 2020, s. 1144.

²⁶ Odnośnie do prawomocności materialnej zob. uchwała SN z 15 czerwca 2007 r., I KZP 15/07, «Lex» nr 270947.

W systemie prawa nie ma legalnej definicji prawomocności. Oceniając taką sytuację w kontekście brzmienia art. 89 § 1 u.SN, można stwierdzić, że istnieją dwa rodzaje prawomocności, tj. orzeczenie prawomocne oraz orzeczenie prawomocne kończące postępowanie, ale rozróżnienie takie nie do końca wydaje się zrozumiałe w systemie postępowania karnego. Należy więc sięgnąć do przepisów procedury karnej, które zawierają pojęcie prawomocności, tj. w art. 5 k.p.k., który określa zasadę domniemania niewinności, i art. 8, który dotyczy zasady samodzielności jurysdykcyjnej sądów. Następnym istotnym przepisem powołującym się na pojęcie prawomocności jest art. 519 k.p.k., który określając orzeczenia podlegające zaskarżeniu kasacją, posługuje się pojęciem prawomocnego wyroku sądu odwoławczego kończącego postępowanie. Co wcześniej wykazano, sformułowanie to jest następnie powtórzone w art. 521 § 1 i 2 k.p.k., który określa podmioty uprawnione do wniesienia kasacji. W świetle powyższego, dotychczasowe piśmiennictwo i orzecznictwo przy określeniu tego, co uważamy za „wyrok kończący postępowanie”, było w dużej mierze zgodne. Za wyrok taki (orzeczenie) uznawano takie, które prawnie wyłączało możliwość dalszego zwykłego toku instancji. Było to odnoszone do prawomocności materialnej, a więc ostatecznego rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu²⁷. Dariusz Świecki, co wykazano wyżej, łączy „wyrok kończący postępowanie” z prawomocnością orzeczenia. Z kolei Jarosław Matras uznaje, że „wyrok kończący postępowanie” powinien być nacechowany walorem prawomocności formalnej (czyli nie jest zaskarżalny zwykłymi środkami odwoławczymi), lecz także prawomocności materialnej, która wynika z zasad *res iudicata* i *ne bis in idem*. Autor ten swój pogląd opiera na stanowisku SN wyrażonym w postanowieniu z 20 kwietnia 2017 r. (II KZ 10/17), gdzie powołano się na utrwalone orzecznictwo, a w którym uznano, że orzeczeniem kończącym postępowanie będzie prawomocne zamknięcie orzekania o winie i karze²⁸.

²⁷ D. ŚWIECKI, J. SKORUPKA, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2021, s. 1387-1389; B. AUGUSTYNIAK, K. EICHSTAEDT, M. KUROWSKI, D. ŚWIECKI, *Kodeks postępowania karnego, II: Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2022, s. 589 i n.

²⁸ «Lex» nr 2281251; J. MATRAS, *op. cit.*

Istnieje jednak szersze pojęcie orzeczenia kończącego postępowanie. Należy wiązać je z prawnym wyłączeniem normalnego biegu postępowania. Literatura przedmiotu wskazuje tutaj zarówno na postanowienia „typowo” zamykające drogę do wydania wyroku, jak i postanowienia, które zapadają, gdy zamknięcie drogi do wydania wyroku stało się bezprzedmiotowe. Chodzi tu na przykład o prawomocne postanowienia odmawiające zatarcia skazania, postanowienie stwierdzające o dopuszczalności ekstradycji, o pozostawieniu bez rozpoznania wniosku o podjęciu warunkowo umorzonego postępowania, a także postanowienie w kwestii wznowienia postępowania, na podstawie art. 544 k.p.k. Nie będą do takich postanowień należały takie, które mają charakter incydentalny, jak dotyczące stosowania środka zapobiegawczego, właściwości rzeczowej i miejscowej, zawieszenia postępowania lub odroczenia rozprawy.²⁹ Przykładowo – postanowienie sądu wydane na podstawie art. 306 § 1 k.p.k. w zw. z art. 325a § 2 k.p.k., utrzymujące w mocy postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, nie jest prawomocnym orzeczeniem sądu kończącym postępowanie w rozumieniu art. 521 § 1 k.p.k.³⁰

Jeżeli sformułowanie „orzeczenie kończące postępowanie” odnieśliśmy wobec tego w całości do skargi nadzwyczajnej, to będzie to oznaczało, że skarga będzie przysługiwać na samo postępowanie zasadnicze, które decyduje o odpowiedzialności karnej za przestępstwo, oraz tzw. postępowania sądowe uzupełniające, które mają charakter dodatkowy, ale zarazem samoistny i odrębny przedmiot. Należy więc je interpretować szerzej od określonego w art. 459 § 1 k.p.k. pojęcia postanowienia zamykającego drogę do wydania wyroku, które dotyczy postanowień podlegających zaskarżeniu³¹. Adekwatne stosowanie kontekstu znaczeniowego z art. 521 k.p.k. będzie dotyczyć na przykład postanowień wydanych na podstawie art. 420 k.p.k., czyli w ramach wydania postanowienia uzupełniającego. Oznacza to, że skargę nadzwyczajną będzie można wnieść od rozstrzygnięć dotyczących przypadku, zaliczenia

²⁹ J. ŁUPIŃSKI, *W kwestii reasumpcji postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego*, «Prokuratura i Prawo» 1/2006, s. 79-80.

³⁰ Uchwała SN (7) z 29 listopada 2016 r., I KZP 6/16, «Lex» nr 2155212.

³¹ Postanowienie SN z 13 września 2016 r., V KK 36/16, «Lex» nr 2122066.

okresu rzeczywistego pozbawienia wolności i stosowania środków zapobiegawczych, nałożenia obowiązku zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdu lub dowodów rzeczowych. Oczywiście w ramach tego postępowania sąd może dokonywać korygowania nieprawidłowych decyzji w zakresie zaliczania tych środków. Warunkiem koniecznym wniesienia skargi nadzwyczajnej od tych decyzji będzie zawsze wyczerpanie drogi odwoławczej³².

Należy zadać pytanie, czy oznacza to, że grupa decyzji podlegających zaskarżeniu skargą nadzwyczajną, w zakresie, w jakim ustawodawca sformułował przesłankę ogólną w postaci „orzeczenia kończącego postępowanie”, ma charakter zamknięty. Odpowiedź na to pytanie jest trudna, gdyż orzecznictwo dotyczy spraw incydentalnych. Można jednak znaleźć orzeczenia, które przykładowo wymieniają rodzaje postanowień, które mogą być zaskarżone na podstawie art. 89 u.SN. Wobec tego uprawniony jest wniosek, że katalog takich spraw nie jest zamknięty. Nie ma przeszkód, by przy spełnieniu warunków formalnych skargi, stosować ją wszędzie tam, gdzie dochodzi do naruszenia zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji³³.

W tym miejscu konieczne jest powołanie się na postanowienie SN z 25 września 2013 r. (III KK 231/13), które dotyczyło interpretacji orzeczenia sądu kończącego postępowanie na podstawie art. 521 k.p.k. Treść tego

³² Należy pamiętać, że na wydane orzeczenie na podstawie art. 420 § 1 k.p.k. co do dowodów rzeczowych uprawnienie do zaskarżenia przysługuje nie tylko stronom, lecz także osobom, których prawa zostały naruszone; zob. uchwała SN z 25 maja 1995 r., I KZP 14/95, «Lex» nr 20751.

³³ Zob. postanowienie SN z 23 lutego 2021 r., II DK 45/21, «Lex» nr 3267957, które dotyczyło pozbawienia stron prawa uczestnictwa w posiedzeniu odwoławczym; SN stwierdził, że naruszenie art. 117 § 2 i 3 k.p.k. ma istotny wpływ na treść orzeczenia, bowiem brak zawiadomienia pozbawił strony możliwości przedstawienia swoich stanowisk, jak też powołania okoliczności, na które chciałyby zwrócić uwagę sądu (zob. np. art. 367 k.p.k.). Pozbawienie stron prawa uczestnictwa w posiedzeniu odwoławczym stanowi w stosunku do obwinionego uniemożliwienie realizacji prawa do obrony, zagwarantowanego w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, a uszczegółowionego w art. 6 k.p.k., a dla pozostałych stron pozbawienie prawa do sądu przewidzianego przez art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Podobnie: postanowienie SN z 7 października 2020 r., III KK 209/20, «Lex» nr 3160471.

postanowienia możemy odnieść do warunków składania skargi nadzwyczajnej. Uznano w tym orzeczeniu, że „strony specjalne” wymienione w art. 521 k.p.k. mogą wnieść kasację od postanowienia oddalającego wnioski o wznowienie postępowania w drodze postępowania instancyjnego³⁴. Uzasadniono to stanowisko utrwalonym orzecznictwem co do rozumienia pojęcia prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w pobocznych nurtach procesu i tym, że definitywnie dochodzi wtedy do zamknięcia rozpoznania danej kwestii, co powoduje trwałe skutki. Także większość autorów przyjmuje, że postanowienie oddalające wnioski o wznowienie postępowania wchodzi w zakres możliwości wywiedzenia kasacji³⁵.

5. WNIOSKI

Oceniając postanowienie SN z 27 maja 2021 r. I NSNk 11/20, nie sposób nie zwrócić uwagi na dotychczasowe orzecznictwo SN dotyczące tego, co uznawano za wyroki i postanowienia rozstrzygające w przedmiocie głównego nurtu postępowania oraz te, które określały zakończenie postępowania, w tzw. pobocznych nurtach procesu. Uznać należy, że argumentacja przytoczona w uzasadnieniu tego orzeczenia nie znajduje potwierdzenia w świetle wykładni językowej oraz logicznej. Oceniając zaś zaistnienie przesłanki ogólnej skargi nadzwyczajnej w postaci

³⁴ «Lex» nr 1403558. Pewna rozszerzająca interpretacja w zakresie możliwości i wniesienia kasacji od orzeczenia kończącego jest widoczna w wyroku SN z 27 stycznia 2021 r., II KK 381/20, «Lex» nr 3224280. Zwrócić należy uwagę na określenie wzajemnej relacji między art. 519, 521 i 547 § 1 k.p.k. w zakresie zakazu zaskarżenia orzeczeń oddalających wnioski w przedmiocie wznowienia postępowania wydanych przez SN lub SA. W postanowieniu wyrażono pogląd, że zakaz ten dotyczy jedynie postępowania wznowieniowego, a więc zaskarżenia postanowień oddalających wnioski o wznowienie postępowania w drodze postępowania instancyjnego, co oznacza, że zakazem tym nie jest objęta możliwość zaskarżenia takiego orzeczenia innym nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, jakim jest kasacja, a więc chodzi tu o uprawnienie wynikające z art. 521 k.p.k. Zob. A. KOTOWSKI, *Zakaz wznowienia postępowania: czy multikasacja jest możliwa?*, www.prawo.gazetaprawna.pl (dostęp 21 maja 2022 r.).

³⁵ <http://www.prawo.gazetaprawna.pl> J. MATRAS, *op. cit.*

istnienia prawomocności orzeczenia sądu, uznać należy, że Sąd Najwyższy zajął niesłuszne stanowisko, jako niezgodne z dotychczasową wykładnią i praktyką. Rozstrzygnięcie takie stoi również w sprzeczności z dotychczasowym orzecznictwem i poglądami doktryny. Pozostaje mieć nadzieję, że kolejne orzeczenia pozwolą na weryfikację tego stanowiska, zwłaszcza że skargi nadzwyczajne w sprawach karnych wpływają do SN o wiele rzadziej niż w sprawach cywilnych³⁶.

SKARGA NADZWYCAJNA W SPRAWACH KARNYCH NA DECYZJĘ
KOŃCZĄCĄ POSTĘPOWANIE I JEJ DOPUSZCZALNOŚĆ NA PRZYKŁADZIE
POSTANOWIENIA SN Z 27 MAJA 2021 R., I NSNk 11/20

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest możliwość wniesienia skargi nadzwyczajnej na decyzję sądu kończącą postępowanie w sprawach karnych. Omawiana instytucja wprowadzona została ustawą z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym jako nowe rozwiązanie. W artykule dokonano analizy postanowienia Sądu Najwyższego z 27 maja 2021 r., I NSNk 11/20. Porównano, jak orzecznictwo rozumie znaczenie decyzji kończącej postępowanie na przykładzie kasacji i skargi nadzwyczajnej. Autor wykazał, że decyzja Sądu Najwyższego stała w sprzeczności z dotychczasowym orzecznictwem.

³⁶ M. JABŁOŃSKI, *Ponad 150 skarg nadzwyczajnych rozstrzygniętych przez SN*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Ponad-150-skarg-nadzwyczajnych-rozstrzygnietych-merytorycznie-przez-SN-8252146.html> (dostęp 1 kwietnia 2022 r.).

THE EXTRAORDINARY APPEAL IN THE POLISH JURISDICTION AGAINST
A FINAL VERDICT HANDED DOWN BY A POLISH COURT: PROCEEDINGS
AND ADMISSIBILITY AS ILLUSTRATED BY THE POLISH SUPREME COURT
DECISION I NSNk 11/20 OF 27 MAY 2021

Summary

The subject of this article is the possibility of bringing an extraordinary appeal against a Polish court decision ending proceedings in criminal cases. The new institution of Extraordinary Appeal was introduced in *Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 roku o Sądzie Najwyższym* (the Supreme Court Act of 8 December 2017). This article analyzes Decision I NSNk 11/20 handed down by the Polish Supreme Court on 27 May 2021 and compares the way Polish jurisprudence understands the meaning of a decision concluding proceedings in a cassation appeal and an extraordinary appeal. The article shows that Decision I NSNk 11/20 stands in contradiction to the previous jurisprudence.

Słowa kluczowe: skarga nadzwyczajna; apelacja; Sąd Najwyższy; wznowienie postępowania; prawomocność.

Keywords: extraordinary appeal; cassation appeal; the Polish Supreme Court; resumption of proceedings; legal validity.

Literatura

- CHOJNIAK Ł., *Podstawy skargi nadzwyczajnej a postępowanie odwoławcze*, «Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku», Białystok 2018, s. 7-8.
- DZIGA K., *Czy możliwe jest merytoryczne rozpoznanie skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych*, «Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych» 2/2019, s. 143-160.
- DUKIET-NAGÓRSKA T., *Zasada proporcjonalności w prawie karnym*, Warszawa 2010, s. 37-74
- GRABOWSKA-MOROZ B., *Skarga (nad)zwyczajna. Środek przywrócenia sprawiedliwości czy zagrożenie dla praworządności*, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2021, s. 5-11.

- GRUSZECKA D., *Podstawy skargi nadzwyczajnej w sprawach karnych – uwagi w kontekście wypełniania luk w systemie środków zaskarżenia*, «Palestra» 63.9/2018, s. 27-40.
- JABŁOŃSKI M., *Ponad 150 skarg nadzwyczajnych rozstrzygniętych przez SN*, <https://www.bankier.pl>.
- KOTOWSKI A., *Skarga nadzwyczajna na tle modeli kontroli odwoławczej*, «Prokuratura i Prawo» 9/2018, s. 51-85.
- KOTOWSKI A., *Zakaz wznowienia postępowania: czy multikasacja jest możliwa?*, www.prawo.gazetaprawna.pl.
- KRÓLIKOWSKI M., *Sprawiedliwość karania w społeczeństwach liberalnych. Zasada proporcjonalności*, Warszawa 2005.
- LACH A., *Zasada proporcjonalności. Prewencja indywidualna w procesie karnym*, Warszawa 2020.
- ŁUPIŃSKI J., *W kwestii reasumpcji postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego*, «Prokuratura i Prawo» 1/2006, s. 75-91.
- MATRAS J., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. DUDKA, Warszawa 2020.
- SITNICKA D., *Skarga nadzwyczajna bez sensu w sprawach karnych. Może się przydać do podważania wyroków lustracyjnych z ostatnich 20 lat*, www.oko.press.
- SZCZEPANIEC M., *Skarga nadzwyczajna w praktyce – wybrane zagadnienia*, «Prokuratura i Prawo» 9/2021, s. 13-28.
- ŚWIECKI D., *Kodeks postępowania karnego, II: Komentarz aktualizowany*, «Lex/el.» 2022
- ŚWIECKI D., [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 521*, red. J. SKORUPKA, Warszawa 2021.
- WRÓBEL W., ZOLL A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2011.